

Journal of Tourism and Gastronomy Studies

Journal homepage: www.jotags.org

Dünyada ve Türkiye’de Engelli Turizmi Pazarının Değerlendirilmesi (Evaluation of Accessible Tourism Market in the World and Turkey)

Zafer YILDIZ^a, Savaş YILDIZ^b, *Ebubekir KARAÇAYIR^a

^a Karamanoğlu Mehmetbey University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Karaman/Turkey

^b İzmir Katip Çelebi university, Graduate School of Social Sciences, Ph. D Student, İzmir/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim

Tarihi: 21.02.2017

Kabul Tarihi: 12.06.2017

Anahtar Kelimeler

Engelli kavramı

Engelli turizmi

Engelli turizm pazarı

Öz

Turizm en temel insan haklarından biri olan seyahat özgürlüğü temeline dayanan bir aktivitedir. Ancak doğuştan ya da sonradan ortaya çıkan engel durumundan dolayı birçok insan turizm faaliyetlerine katılmamaktadır. Oysa turizm sektörü için yeni ve potansiyeli yüksek bir pazar olan “engelli turizmine” katılım ABD’de ve Avrupa ülkelerinde ciddi rakamlara ulaşmaktadır. 2012 yılı itibariyle dünya engelli turizmi pazarı 150 milyar Euro’ya ulaşmıştır. Oysa 2016 turizm geliri 34 milyar dolar civarında bulunan Türkiye’nin engelli turizm pazarına girmesi ve bu sayede hem turizm çeşitliliğini arttırması hem de toplam turizm gelirlerini yükseltebilmesi için öncelikle pazarı tanıması ve pazarın sorunları hakkında bilgi sahi olması gerekmektedir. Bu çalışma, öncelikle turizm yatırımcıları için engelli turizmi pazarı hakkında farkındalık düzeylerinin artırılmasını hedeflemektedir. Literatür taraması ve istatistiki veri derlemesi ile desteklenen çalışma, dünyada ve Türkiye’de engelli turizmine yönelik olarak yapılan saha araştırmalara ve ulaştıkları sonuçlara yer vererek dünyada ve Türkiye’de engelli turizminin mevcut durumunu tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Keywords

Disability concept

Disabled tourism

Disabled tourism market

Abstract

Tourism is an activity, based on freedom of travel which is one of the basic human rights. But, many people cannot participate in tourism activities due to their inherent disabilities or the handicaps came up later. However, participation in "disabled tourism" - a new and potentially high market for the tourism sector- is reaching serious figures in the US and European countries. Unfortunately, Turkey, which has a tourism income of around \$34 billion in 2016, has almost no share in “disabled tourism” sector. Primarily, it is necessary for Turkey to have knowledge about the market and its problems in order to enter in “disabled tourism” sector and in this regard, increase both tourism diversity and increase total tourism income. The study, supported by literature review and statistical data collection, aims to determine the present situation of disabled tourism in Turkey by including the disabled tourism field researches and their conclusions in the World and Turkey.

* Sorumlu Yazar.

E-posta: ebuturkey@gmail.com (E. Karaçayır)

GİRİŞ

Yaklaşık 1,25 milyar dolarlık gelir, 1,2 milyar insan hareketliliği ve 284 milyon kişilik istihdam gücüne sahip olan turizm sektörü, ülkelerin turizm sektörüne odaklanmasında etkili olmaktadır. 2005 yılından 2016 yılına kadar geçen dönemde büyüme hızı %4'ün üzerinde seyreden ve büyüme ortalamasını daima dünya ekonomisi büyüme oranı ortalamasının üzerinde gerçekleştirmiş olan sektör, yeni pazarlar açarak büyümesini daha da hızlandırmaktadır. Bu pazarlardan biri de engelli turizmi pazarıdır. Engellilik, insanın varoluşu ile birlikte başlamış ve günümüze kadar artarak devam etmiştir. Bu artışın en önemli sebeplerinden biri nüfus artışı iken (doğuştan ortaya çıkan engellilik) bir diğeri ise sanayi devrimiyle başlayan ve hali hazırda devam eden (iş kazaları, hastalık ve kazaların artması) sonradan ortaya çıkan engelliliktir. Ancak engelli bireyler de seyahat özgürlüğüne sahip olmaları açısından diğer insanlardan farklı değildir. Engelli turizmi, engelli bireylerin oluşturduğu turizm aktivitesine ve seyahatlere verilen isimdir. Engelli turizmi pazarı, en yüksek potansiyelli pazarlardan biridir. Zira günümüz itibarıyla dünyada yaşayan engelli birey sayısı 1 milyarı aşmıştır. Türkiye'de ise bu rakam 8 milyon 'un üzerindedir. Ancak engelli turizmi özellikle ulaşım ve konaklama tesislerine yönelik ilave yatırım ve maliyet gerektirdiği için turizm yatırımcıları, bu pazara mesafeli durmakta ve özellikle Türkiye'de yasal zorunluluk sınırı olan toplam oda sayısının %1'i düzeyinin üzerine çıkmamaktadır.

Turizm sektörü gelirini arttırmak isteyen her ülke gibi Türkiye de engelli turizm pazarını anlamak ve bu pazara yönelik yatırımlarını arttırarak aldığı payı yükseltmek durumundadır. Bu çalışma öncelikle engellilik kavramını irdelemekte ve dünya ve Türkiye'de engelli istatistiklerine yönelik bilgi vermekte, engelli turizmi kavramını açıklayarak engelli turizminin ekonomik ve hukuki boyutlarının çerçevesini çizmekte ve son olarak engelli turizmüne yönelik olarak yapılan çalışmalara göre engelli turizmi pazarının Türkiye açısından değerlendirilmesini yapmaktadır.

Engelli Kavramı

Engellilik, insan yaratılışı ile birlikte başlamış yoğunluğu ise nüfus ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak artmaya devam etmiştir. Kimi zaman doğuştan ortaya çıkan engelli bireylere bakış açısı (çok tanrılı dinlerde) tanrının engelli doğan bireyin, ailesine verilmiş bir ceza olarak görülmesine kadar ileri gitmiştir. Bu nedenle engelliye yardım etmenin, tanrının gazabını çekeceği korkusuyla engelliler toplumdan tecrit edilerek yerleşim yerlerinin dışına sürülerek ölüme terk edilmişlerdir. Sonraki dönemlerde bu tecritler yerini kötü işlerde çalıştırmaya bırakmış ve bu süreç olumlu yönde dönüşerek günümüze kadar gelmiştir (Öztürk, 2011: 18). Toplumun dezavantajlı grubunu oluşturan engelliler açısından insan haklarının temel kapsamı, engelli insanların toplumsal yaşamda diğer insanların rahatlıkla ulaşabildiği eğitim, sağlık, adalet, ulaşım ve sosyal güvenlik gibi alanlarda sunulan hizmetlerden yeter derecede faydalanıp faydalanamadıklarını ölçmektir (Subaşıoğlu, 2008: 400-401). Engelli kavramının sıkça kullanılmaya başlanması ise, sanayi devrimi sonrasında rastlamaktadır. Zira bu dönemde doğuştan gelen engelliliğin yanına iş kazaları sonucu ortaya çıkan engellilik de eklenmiştir. Önceler engellilik sadece sağlık sorunu olarak görüldüğü için çözümü de daha ziyade medikal perspektifle sağlanmaya çalışılmış fakat bu dönemde engellilerin ruhsal ve toplumsal yaşam içine entegre olma istekleri göz ardı edildiği için beraberinde başka sorunları da getirmiştir. Zaman içinde engellilik sağlık sorunu olmanın yanı sıra psikolojik ve toplumsal bir sorun olarak algılanmaya başlanmış ve bu çerçevede sosyal güvenlik politikaları da bu yönde

oluşturulmaya başlanmıştır. Geliştirilen sosyal politikaların temel amacı ise, engelli bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlamak ve sosyal hayata katılmalarını en sık düzeyde gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir (Genç ve Çat, 2013: 367). Engellilik durumu doğuştan veya sonradan ortaya çıkmakta ve engellinin hayatını önemli derecede zorlaştırmaktadır. Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirgesinde "Kişisel ya da sosyal yaşamında kendi kendisine yapması gereken işleri (bedensel ya da sonradan olma) herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlara engelli" denmektedir. Dünyada herhangi bir tür engellilik yaşayan 1 milyardan fazla insanın 200 milyonu hayatını sürdürme konusunda ciddi zorluklar ile karşılaşmaktadır. Yaşlı nüfusun her geçen gün artmasıyla birlikte kalp ve damar hastalıkları, diyabet, kanser, akıl sağlığı bozuklukları gibi kronik sağlık problemlerinin oranlarının küresel ölçekte artış göstermesi önümüzdeki yıllarda engelliliğin daha yaygın hale gelmesine neden olacaktır¹. Özürlü olmak, yetersiz olmak, sakat olmak gibi kavramları çağrıştıran (Ayyıldız vd., 2014: 85) "engelli" kavramı ile ilgili olarak çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Amerikalılar Yasası'na göre: bir bireyin bir veya birden fazla yaşamsal aktivitesini önemli oranda sınırlandıran fiziksel ya da zihinsel bozukluğu, bu tarz bir bozukluğun kaydını veya bu tarz bir bozukluğu olduğu kabul edilenler engelli olarak tanımlanmaktadır (Burnett ve Baker, 2001: 5). Engelliliği; sakatlık, faaliyet sınırlılığı, katılım kısıtlılığı kavramları içeren kapsayıcı bir kavram olarak kullanan Uluslararası İşlevsellik, Engellilik ve Sağlık Sınıflandırması (ICF) engellilik ile ilgili olarak şu tanımlı yapmıştır: "Engellilik, (beyin felci, down sendromu, depresyon vb.) sağlık sorunları olan bireylerin (negatif tavırlar, erişilemeyen ulaşım ve kamu binaları, sınırlı sosyal destek gibi) kişisel ve çevresel faktörlerle etkileşimlerinde ortaya çıkan olumsuz durumları ifade eder²." Engelli tanımı ile ilgili olarak Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından "Sağlık yalnız hastalık ve engelliliğin olmaması değil, aynı zamanda bedensel, ruhsal ve toplumsal yönden tam bir sağlıklı olma durumudur. Engellilik ise bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinden belirli bir oranda, sürekli olarak fonksiyon ve görüntü kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu kişinin normal yaşam gereklerine uyamama durumudur. Bu kişiye de engelli denilmektedir" şeklinde bir tanımlama getirilmiştir (Aktaran: Zengin ve Eryılmaz, 2013: 53). Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun kabul ettiği Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi'nde; "Normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar" engelli olarak tanımlanmıştır³.

Türkiye'de, 5378 Sayılı Özürlüler (Engelliler) Kanunu; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi "özürlü" olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre engelli, "doğuştan ya da bir hastalık veya kaza sonucunda sonradan bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal yeteneklerini farklı oranlarda kaybetmiş ve bu nedenle normal yaşamın gereklerine ayak uyduramayan kişileri" tanımlamak için kullanılmaktadır (Ayyıldız vd. 2014: 86). Zengin ve Eryılmaz (2013: 52), "bedensel ya da ruhsal bütünlüğünü, doğuştan veya trafik

¹<http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687132871/YoneticiOzeti.pdf>

²<http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/4556871328710754698/YoneticiOzeti.pdf>

³ (<http://www.deviturkiye.org>).

kazası, iş kazası, geçirilen bir hastalık, terör saldırısı ya da ileri yaşın getirdiği bazı nedenlerden dolayı sürekli veya geçici olarak azalmış kişileri” engelli olarak tanımlamışlardır.

Engelli olmaları nedeniyle insanların iş bulma, evlenme, çocuk sahibi olma ve büyütme, aile yaşantısına ayak uydurabilme, sosyal hayata uyum sağlama sorunlarıyla karşılaşmaları engelliliğin zihinsel ve bedensel bir konu olmasının yanı sıra sosyolojik bir konu olduğunun göstergesidir (Karataş ve Çiftçi, 2010: 149). Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı (BOİB) ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın ortak çalışmaları sonucunda 2002 yılında yayınlanan “Türkiye Özürlüler Araştırması’na göre yapılan engelli sınıflandırması şu şekildedir;

- Ortopedik engelliler: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir.
- Görme engelliler: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü (tavukkarası) olanlar da bu grup kapsamında değerlendirilmektedir.
- İşitme engelliler: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da işitme engelli kapsamında değerlendirilmektedir.
- Dil ve Konuşma Engelliler: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. İşittiği halde konuşamayan, gırtlakçı almanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir.
- Zihinsel engelliler: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir. Zekâ geriliği olanlar (mentalretardasyon), Down Sendromu, Fenilketonüri (zekâ geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer.
- Süreğen hastalıklılar: Bireyin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren (kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları, HIV gibi) hastalıklardır⁴.

Bir toplumun çağdaş bir yapıya sahip olabilmesi öncelikle engelli insanların, hayatın tüm kesimlerine katılabilmelerini sağlayabilmeleri ile mümkün olabilmektedir. Bir başka ifadeyle toplumda, normal insanlara sunulan hizmetlere, doğuştan ya da farklı nedenlerle (kaza, hastalık vb.) sonradan engelli olan insanların yanı sıra yaşlı insanların da söz konusu hizmetlerden yararlanabilmesinin önündeki engellerin kaldırılması ile mümkündür. Bu sayede engellilerin toplumsal hayata katılımlarının ve yaşam kalitelerini artırılmasının önü açılmış olacaktır (Akıncı ve Sönmez, 2015: 97).

Temel bir insan hakkı olan turizmin herkes için erişilebilir olması gerekmektedir. Ancak, turizm faaliyetlerine katılmak suretiyle dinlenme, eğlenme, yaşadığı yer dışında başka yerleri gezme ve görme istek ve ihtiyacı ve arzusu engelli olsun ya da olmasın her insan için geçerli olmasına rağmen mevcut fiziksel ve ruhsal durumlarını

⁴ http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=14.

ortadan kaldıran düzenleme ve uygulamaların yetersizliği engellilerin bu aruzlarını gerçekleştirmelerinin önünde açık bir engel teşkil etmektedir (Ray and Ryder, 2003: 58). Bireysel açıdan bakıldığında turizm faaliyetlerine katılmak, engelli bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarının gelişimine katkı sağlamanın yanı sıra onların yaşam kalitelerini arttırmalarına ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunacak sosyal ilişki kurma ve sürdürme becerisini artırma, farklı kültürleri tanıma ve yaşadığı yer dışında yeni yerler görme ve yeni şeyler öğrenme fırsatı sunarken, toplumsal açıdan turizm, engellilerin sosyal bütünleşmelerini sağlayarak sosyal eşitsizliği ortadan kaldırılması dahil sağladığı birçok faydanın yanı sıra engellilerin sosyal adaptasyonlarının artırılmasına yönelik olarak yapılan çalışma ve harcamaların artırılmasında katkıda bulunmaktadır (Çizel vd. 2012: 36). Blichfeldt ve Nicolaisen (2011)'e göre, engelli bir kimse için tatile çıkmak ona sürekli bakıcılık yapan aile veya eş için de bir mola süreci oluşturmaktadır. Ancak, kendisine bakıcılık yapan insanlardan uzak kalarak tatil yapmak isteyen engelli bir bireyin turizm faaliyetlerine erişebilmesi ve bu faaliyetlere katılabilesinin kolay olması engelli turizmi açısından büyük önem arz etmektedir (aktaran. Ayyıldız, Atay ve Yazıcı, 2014: 87). Literatürde engellilerin turizm faaliyetlerine katılımını tanımlayan iki kavramdan birisi “engelli turizmi – diasabled tourism” diğeri ise “erişilebilir turizm – accessible tourism”dir. Engel türlerinin çeşitliliği göz önüne alındığında her engelli insanın birbirinden farklı desteklere ihtiyaç duydukları söylenebilir. Turizm açısından bakıldığında “engelli turizmi” kavramı söz konusu bu çeşitliliğin vurgulanmasında yetersiz kaldığından günümüzde literatürde “erişilebilir turizm” kavramına daha sık rastlanmaktadır (Ayyıldız vd., 2014: 86). Genel anlamda erişilebilirlik; engelli bireylerin, engelli olmayanlar ile eşit seviyede fiziksel çevreye, ulaşım imkânlarına, iletişim ve bilgi teknolojilerine, eğitim ve diğer tüm hizmet alanları ile etkinliklere ulaşılmasını ifade eder (Popiel, 2014: 56). Turizm açısından erişilebilirlik ise, Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı (European Network for Accessible Tourism-ENAT) erişilebilir turizmin içeriğini şu şekilde belirtmektedir;

- **Erişilebilir bilgi:** engelli turistler destinasyonlardaki erişilebilirlik koşulları, ulaşım ve konaklama ile ilgili erişilebilirlik koşullarına dair kesin ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Destinasyonların erişilebilirlik seviyelerinin en üst seviyede olmasına rağmen bu bilginin erişilebilir olmaması engelli turistlerin gidebileceği yer ve katılabileceği aktivitelerde sınırlamaya gitmesine neden olabilmektedir.
- **Erişilebilir ulaşım:** turizm faaliyetlerine katılımın temel unsurlarından birisi olan kara, deniz ve hava ulaşımının herkes için kullanılabilir olmasını ifade etmektedir.
- **Erişilebilir altyapı:** Açık hava aktivitelerinde çevresel şartların hareket, görme ve diğer duymasal ve algısal engeli olan bireylerin hareketlerini kısıtlayıcı nitelikte olabilmektedir. Dolayısıyla destinasyonların altyapıları engellilerin sunulan hizmet veya aktivitelerden yararlanabilmesini kolaylaştırıcı nitelikte olmalıdır.
- **Erişilebilir hizmet:** Turistik destinasyonlardaki turistik aktivitelerde hareket engelli, tamamen veya kısmi görme engelliler ve işitme engellilerin yanı sıra çocuklar ve öğrenme güçlüğü çeken yetişkinlerin ihtiyaç duyacakları destekler dikkate alınarak eğitilmiş personel tarafından sunulan hizmetler ile onların turizm deneyimlerinin tatmin edici düzeyde olması sağlanmalıdır⁵.

⁵ <http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.forums.1201>

Darcy ve Dickson (2009: 33) engelli turizmini, engelli insanların çevreye bağımlı olmaksızın, eşit ve insan onuruna yakışır bir biçimde evrensel turizm ürünlerine ulaşmalarını sağlayan süreç olarak tanımlamışlardır. Smith vd., (2014: 8) erişilebilir turizmi, çok farklı özelliklerdeki bir kitlenin (farklı türde fiziksel, ruhsal ve zihinsel sorunlara sahip olan engelliler) turizm faaliyetlerine katılımının sağlanması veya edindikleri turizm deneyimlerinin geliştirilmesi şeklinde ifade etmişlerdir. Figueiredo vd. (2012: 532), engellilerin turizm faaliyetlerine katılmalarını kısıtlayan engelleri üç grupta ele almıştır. Bunlar; çevresel engelleri (mimari ve ekolojik faktörler ile sosyal çevrenin tutumları ile ilgili engeller), iletişim faktörleri (engelli bireylerin farklı engellilik boyutlarından kaynaklanan engeller), içsel engeller (bireyin fiziksel, ruhsal ve zihinsel durumundan kaynaklanan engellerdir). Crawford ve Godbey'in (1987: 119) üç başlıkta sınıflandırdığı ve engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmalarının önünde engel oluşturabilecek faktörleri şu şekilde açıklamıştır; (a) kişinin kendi zihninde oluşan engeller (bireyin özgüven ve cesaret eksikliği, turistik tatil konusunda engellilere yönelik fırsatlara ilişkin bilgi eksiklikleri), (b) kişiler arası veya toplumsal engeller (engelli bireyin birlikte tatile çıkacağı birini bulamaması ve düşük sosyal etkileşim becerileri), (c) yapısal engeller (yetersiz bilgi, esnek olmayan kurallar, (d) engelliler için uygun olmayan tesisler ve teknoloji, (e) değişime karşı düşük tolerans düzeyi, (f) güvenlik kurallarının uygulanmasında gönülsüzlük, (g) kişiselleştirilmiş hizmetlerin zayıf olması).

Dünya ve Türkiye’de Engelli Turizmi Pazarına Yönelik Çalışmalar

Teknolojik gelişmeye paralel olarak çalışma süresinin azalması ve ücret düzeyinin yükselmesi, turizm faaliyetlerine katılımı da arttırmıştır. Ancak dezavantajlı grup olarak kabul edilen engelli insanların turizm faaliyetlerine katılımı oldukça sınırlı sayıda kalmaktadır. Engelli bireylerin oluşturdukları turizm faaliyeti olarak kabul edilen “engelli turizmi”, insanların mobilite, görme, işitme ve zihinsel yönden erişimine imkân veren bağımsız ve eşit şekilde evrensel olarak tasarlanmış turizm ürün, hizmet ve çevrelerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır (UNWTO, 2013: 4). Engelli turizmüne yönelik olarak yapılan çalışmalara göre, 2015 yılı verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %15’i oranında, 1 milyarın üzerinde çeşitli engel derecesine sahip insan yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu rakam Türkiye’de 4 milyon 882 bin 841’dir⁶. Dünya nüfusunun %2,2’si (110 milyon) ile %3,8’i, (190 milyon) arasında, 15 yaş ve üstü insanlar önemli düzeyde engel durumlarına sahiptirler. Ayrıca nüfusun yaşlanması ve kronikleşen sağlık koşullarına bağlı olarak her geçen gün engelli kişi sayısında artış gerçekleşmektedir (WHO, 2016). Bu rakamlar dünyada ve Türkiye’de engelli turizminin potansiyelinin ne denli büyük olduğunu göstermektedir. 2008 yılında sadece Avrupa engelli turizm pazarının ekonomik değeri 80 milyar Avrodur. Türkiye’de ise aynı dönemde Turizm Bakanlığında işletme belgeli engelli oda sayısı 1176’dır⁷. Ayrıca Türkiye’de engelli turizmüne yönelik olarak tutulan bir istatistik olmaması sebebiyle, bu turizm türünün mevcut durumunun ekonomik değerine yönelik bir veri bulunmamaktadır.

Engelli turizmüne yönelik olarak yapılan çalışmalardan Bergier vd. (2010), “engellilerin turizme yönelmelerindeki çevresel belirleyicilerin etkisini” araştırmışlardır. Yaşları 16 ile 75 arasında değişen, engelli dereceleri çeşitlilik gösteren ve Polonya’nın 3 şehrinden (Podlaskie, Lubelskie ve Podkarpackie) olan 750

⁶ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617>

⁷ http://www.tursab.org.tr/tr/engelsiz-turizm/dunyada-ve-turkiyede-engelsiz-turizm-pazari_487.html

katılımcıya Haziran-Ekim dönem aralığı 2006 yılında anket uygulanmıştır. Seçilen örneklem 3 temel kategoride incelenmiştir, bu kategoriler: kişinin kentli veya kırsaldan oluşu, cinsiyet durumu ve engel derecesi. Çalışmada anket, görüşme ve veri analizine bağlı olarak araştırma metotları kullanılmıştır. Fiyatlar, arkadaş grubu ve doktor tavsiyesi katılımcıların turizme yönelmesinde esas olan faktörler olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer çalışmada ise, Bratucu vd. (2016), Romanya'nın Braşov kentinin engelli turizmi için uygunluğunu araştırmışlardır. 2015 yılı içerisinde Braşov kentini ziyaret eden yerli ve yabancı 1119 kişiye anket yapılmıştır. Anket sonuçlarının, özellikle tur operatörleri ve idareciler için yol gösterici nitelikte olduğu araştırmacılar için vurgulanmıştır. Braşov kentinin sürdürülebilir engelli turizmine yönelik turistik yer olma eforu ve girişimleri turistlerin bazıları tarafından gözlemlenmiş ve takdir edilmiş ayrıca engelli turistlerin yaşadığı önemli düzeyde sorunlar tespit edilmiştir. Zbikowski vd. (2011), engellilerin turizme katılmasında mesleki faaliyetlerin etkisini araştırmışlardır. Bu amaçla 2005-2007 yılları arasında Polonya'nın doğusunda Podlaskie, Lubelskie ve Podkarpackie şehirlerinde ikamet eden 750 katılımcıya anket yapılmıştır. Çalışmada turistlerin seyahat etme sıklığı, tercih ettiği turizm çeşidi, turizme katılımındaki engeller ve tesis bilgileri de hesaba katılmıştır. Anket sonuçları mesleki faaliyetlerin, engelli insanların turizme katılmasında belirleyici olduğunu göstermektedir. Zajadacz (2014) çalışmasında işaret dilini kullanabilen işitme engellilerin turizm bilgisinin kaynaklarını araştırmıştır. Bu amaçla 2004 ve 2010 yılları arasında Polonya'da işitme engelli komitesinden 292 işitme engelli gözlemci ile işitme engellileri kıyaslama amacıyla toplumun farklı kesimlerinden 1780 gözlemcinin dahil olduğu, Ulusal Turizm Bilgi Sistemi (National Tourism Information System) verileri kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre internet ve yakın kişilerin düşünceleri, her iki grup için de turizm bilgilerine temel olarak kaynak oluşturmaktadır. Çalışmada turizm bilgilendirilmesinde işaret dilinin yaygınlaştırılması ve işitme engellilerin turizm bilgi sisteminin oluşum sürecinde mutlaka katılmaları gerekliliği vurgulanmaktadır.

Huh ve Singh (2007) çalışmalarında ABD'de yaşayan ve engelli bir üyeye sahip aileler için turizm endüstrisinin uygunluğunu araştırmışlardır. ABD nüfus raporları ve 6 eyaletin seyahat piyasası araştırmalarından elde edilen ikincil verilerin kullanıldığı çalışmada ampirik bulgular indirimli anlaşmalar, otomobil kulüp yayınları ve özel dizayn edilmiş web siteleri ile bu piyasanın cazip olacağını göstermektedir.

Mihaela (2012) çalışmasında Romanya'da otellerin altyapısında eksiklik gibi engelli turizminin gelişmesini engelleyen unsurları araştırmıştır. Timisoara ve Arad şehirlerindeki 60 hotel yöneticilerine yapılan anket ile yöneticilerin engelli turizmini engelleyen unsurlar hakkında görüşleri alınmıştır. Resmi ve resmi olmayan kurumların engelli insanların sorunlarına yönelik etkili şekilde çalışmadığı ve ulaştırmanın, engelli turizmde en önemli sorunlardan biri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de ise B. Zengin ve B. Eryılmaz (2013) tarafından Bodrumda 4 ve 5 yıldızlı otel ve tatil köylerine yönelik olarak konaklama tesislerinde engelli turizmi açısından değerlendirilmesini hedefleyen anket çalışmasında, konaklama tesislerinin engellilere yönelik oda sayısının yasal mevzuatın alt sınırı olan %1 civarında olduğu tespit edilmiştir.

E. Tozlu vd. (2012) tarafından Çanakkale'de destinasyonların engelli turizmine yönelik durumunu tespit etmek amacıyla yapılan çalışmada, Çanakkale'de konaklama tesislerinin ve ziyaret merkezlerinin engelli turizmine uygun olmadığı, destinasyonların diğer çekim merkezlerine uzaklığı ve engelliler açısından fazla bedensel aktivite

gerektirdiği ve otellerde engelli bireylerin konaklamasına yönelik olarak hazırlanmış oda sayısının çok az olduğu tespit edilmiştir. B. Pehlivan (2012) tarafından Antalya’da bulunan 5 yıldızlı 5 adet otelde engelli odalarının engelli konaklamasına uygunluğunun tespiti amacıyla yapılan alıŖmaya göre, otellerde engelli odalarının genellikle zemin kata yerleŖtirilmediđi, engelli odaların otelin projesine sonradan eklendiği, banyoların uygun geniŖliđe haiz olmadığı ve engelli odalarında acil durumda resepsiyonla bağlantıyı gerekleŖtirecek olan ‘‘acil durum butonunun’’ olmadığı tespit edilmiŖtir. Yaylalı ve ztrk (2006) tarafından ‘‘iŖletme yöneticilerinin bedensel engelli pazarına bakıŖ aıllarını’’ tespit etmek amacıyla Ankara’da 4 ve 5 yıldızlı otellerden oluŖan 14 farklı konaklama iŖletmesinin yöneticisine, 7 farklı soru tipinden oluŖan bir anket uygulaması gerekleŖtirilmiŖtir. Elde edilen bulgulara göre otelin yıldız sayısı arttıka yöneticilerin engelli pazarına bakıŖının daha iyimser hale geldiği ve araŖtırmaya katılan otellerin daha ziyade bedensel engellileri ađırlamıŖ oldukları tespit edilmiŖtir.

Yapılan alıŖmalar öncelikle engelli turizmin her geen gün büyüyen bir pazar olduğunu göstermesine rağmen özellikle Türkiye’de bulunan konaklama iŖletmelerinin henüz engelli turizm pazarını yeterince tanımadığı ve bu nedenle de buna yönelik yatım yapmak konusunda isteksiz davrandığını göstermektedir.

Engellilerin turizme ayırdıkları süre ile engellilik dereceleri arasındaki iliŖki bakımından Bergier vd. (2010: 1135) bulguları önemlidir. Buna göre resmi tatil günlerinde engellilerin 3 te 1’i turizmden yararlanmakta iken %40’ı 7 güne kadar, %27’si iki haftaya kadar, %15’i 3 haftaya kadar, %16’sı ise 4 hafta ve üzeri yıl ierisinde tatil yapmaktadır. Engellilerin tatil süreleri, engel durumları ile yakından iliŖkilidir. Orta seviyede engellilerin %23’ 4 hafta üzeri tatil yaparken, bu oran yüksek seviyeli engellilerde 4 hafta ve üzeri iin %16’ya dŖmektedir. Huh ve Singh (2007: 221) alıŖmasında, engelli bir üyenin bulunduğu ailelerin son 12 ayda hangi sıklıkla seyahat ettiği bilgisine iliŖkin Ŗu sonuları bulmuŖtur: Ailelerin %49.5’i 1-3; %28’i 4-6; %11.8’i 10-20; %6.1’i 7-9 arasında seyahat gerekleŖtirmiŖtir.

Engellilerin daha ok hangi eŖit ve türde tatil ile ilgilendiklerine dair Bergier vd. (2010: 1136-1137) alıŖma bulguları önem arz etmektedir. Buna göre Engellilerin %66’sı ulusal turları, %15’i rehabilite-spa merkezlerini, %12’si aileleri ile birlikte, %3.9 bahe ve rekreasyonu, %1.3  ise uluslararası turu tercih etmektedirler. Son 2 yılda turizm eŖitlerinden 4 defa üzerini tekrar edenlerin ise %31’i trekking, %19’u bisiklet sürme turlarını, %15’i deniz turizmini, %10’u manzara turizmini tercih etmiŖtir. Özellikle otobüs, bisiklet, trekking, inan turizminde engel durumlarıyla yakın korelasyon tespit edilmiŖ olup engel durumları görece daha az olanların bu turları tercih ettiği bilgisine ulaŖılmıŖtır. Huh ve Singh (2007: 221) alıŖmasında, engelli bir üyenin bulunduğu ailelerin tercih ettiği seyahat eŖidine iliŖkin Ŗu sonuları bulmuŖtur: Ailelerin %85.6’sı gecelik konaklama, %14.4’ ise günübirlik konaklamayı tercih etmektedir. Engellilerin hangi eŖit tatile ilgi gösterdiklerine yönelik Zbikowski vd. (2011: 125), tarafından yapılan alıŖma bulguları önemlidir. Buna göre engellilerin önemli bir kısmı rehber eŖliđinde turistik gezileri daha ok tercih etmektedirler. YryŖ ve bisiklet turları da engelliler tarafından tercih edilen diğer turizm eŖitleridir. Son 2 yıl iinde ise engelli turistler yılda ortalama 3 kez yryŖ turları, 2 kez de rehber eŖliđinde seyahat ve bisiklet turlarına katılmıŖlardır. Engellilerin katılmayı en ok istek duydukları turizm eŖidi de rehabilitasyon konaklamaları ve rehber eŖliđinde yapılacak olan turistik geziler olduğu bulgusuna ulaŖılmıŖtır.

Engellilerin tatilleri sırasında hangi yer ve durumlarda daha ok sorun yaŖadıklarına dair Bratucu vd. (2016: 80) bulguları önemlidir. Buna göre problemlerin gerekleŖme sıklığı en yüksek % 27 ile turistik gezilerde yaŖanıırken %

17'si ulaşımda, % 16'sı altyapı yetersizliğinde % 15'i konaklama odaklı gerçekleşmektedir. Engellilerin turizme katılımını engelleyici ve kısıtlayıcı faktörleri ise Zbikowski vd. (2011: 127) şu şekilde sıralamıştır: Katılım ücretleri, ulaşım zorlukları, korkular, engel durumları, bilgi eksikliği, ailenin destek vermemesi, kurumlardan teklif olmaması, engelli insanlar için organizasyon yetersizliği, faaliyetlere yeterince ilginin olmaması. Bunlar arasında özellikle fiyat en önemli engel olarak gösterilirken iletişim zorlukları da sıralanan engelleyici faktörlerle ilintilidir. Engellilerin seyahatleri ile medeni durumları arasındaki ilişki bakımından Bratucu vd. (2016: 80) bulguları önemlidir. Buna göre engellilerin; % 20'si yalnız, % 50'si çocuksuz aile, % 30'u ise çocuklu aile olarak seyahat etmektedir. Zbikowski vd. (2011: 127), engellilerin turizme yönelmesinde etkili olan faktörleri şu şekilde sıralamaktadır: Fiyatlar, mesafe, ulaşım olanakları, ilgi alanı, doktor tavsiyesi, organizasyon kalitesi vb. Engelliler içerisinde ekonomik olarak aktif grubun aktif olmayan gruba göre organizasyon kalitesine daha çok önem verdiği bilgisine ulaşılmıştır.

İşitme engellilerin turizm olanakları hakkında bilgi edindikleri kaynaklar itibariyle Zajadacz (2014: 443) bulguları önemlidir. Buna göre işitme engellilerin % 34'ü interneti, % 26'sı aile ve arkadaşlarının fikirlerini, %19'u gazeteleri, % 11'i seyahat acentelerini, % 7'si seyahat rehberlerini, %6'sı turizm bilgi merkezlerini, % 2'si de kilise ve okul gibi kurumları turizm olanakları hakkında kaynak olarak kullanmaktadır. Huh ve Singh (2007: 222) çalışmasında, engelli bir üyenin bulunduğu ailelerin % 71.4'ünün seyahat bilgisine internet aracılığıyla ulaştığını doğrulamaktadır.

İşitme engellilerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış turizme yönelik olarak yapmış oldukları öneriler ise Zajadacz (2014: 445) tarafından şu şekilde toplanmıştır: (a) Turist web sitelerinde, turizm bilgi noktalarında, tur rehberleri tarafından seyahat acenteleri ve seyahat rehberlerinde, turistlere işaret dili teklifinde bulunulması (b) İşitme engellilerin seyahatlerine yönelik finansal destek, sağlanması onlar için ucuz maliyetli tatil fırsatlarının artırılması, iş piyasasının artırılması, ücret, emeklilik gibi koşulların iyileştirilmesi (c) Harita, fotoğraf, çizim ve grafiklerin sade ve anlaşılır bir dil ile kullanılması (d) İşitme engelli komitesi içerisinde ilginin artırılması amacıyla turizm tanıtımlarının artırılması.

Huh ve Singh (2007: 221) çalışmasında, engelli bir üyenin bulunduğu ailelerin son 12 ayda geçirdiği seyahatten memnun kalıp kalmadığına ilişkin sorusuna verilen cevaba göre, ailelerin % 51'i memnun kalırken, % 48,2'si memnun kalmamıştır. Huh ve Singh (2007: 221) çalışmasında, engelli bir üyenin bulunduğu ailelerin seyahatleri için tercih ettiği mevsim bilgisine ilişkin soruya, ailelerin % 37,8'i yaz mevsimini, % 27,6'sı son baharı, % 20,9'ı ilkbaharı, % 13,7'si ise kış mevsimini tercih etmektedir. Aynı çalışmada, engelli bir üyenin bulunduğu ailelerin seyahatinde hangi tür ulaşım aracını tercih ettiği sorusuna verilen cevaplara göre, ailelerin %75.9'u kamp ekipmansız olan araba ve kamyonetleri, %14.2'si uçağı, %3.6'sı kamp ekipmanlı araba veya kamyonetleri, %3'u kiralık arabayı, %2'si gemiyi, %1.8'i treni tercih etmektedir. Konaklama tercihi olarak ise, ailelerin %48.5'i otel, motel veya pansiyonu, %28.2'si akraba ve arkadaş evini, %5.2'si kiralık kulübeleri, %5.2'si sahip oldukları kulübeleri, %4.6'sı ticari kamp alanlarını tercih ettiklerini ifade etmişlerdir (Huh ve Singh, 2007: 222).

Mihaela (2012: 483) engelli turistlerin kaldıkları otellerde bu turistler hakkında (engel durumları vs.) otellerin veri kayıt servislerinin olup olmadığına ilişkin şu bulgulara ulaşmıştır: otellerin %88'i bu şekilde bir kayıt sistemlerinin olmadığını %12'si ise bir kayıt sistemlerinin olduğunu belirtmiştir. Kayıt sistemi olan otellerde

konaklayan engellilerin engel durumlarına ilişkin olarak, Engellilerin %86'sı işitme engelli, %32'si görme engelli ve işitme engelli, %40'ı ise fiziksel olarak engellidir. Hotellerin çoğunluğunun veri kayıt sistemlerinin olmayışı yöneticilerin bu piyasanın farkında olmayışını ve hizmetlerini engelli insanların ihtiyaçlarına göre uyarlaması gerekliliğini göstermektedir. Aynı çalışmada (2012: 484) hotel yöneticilerinin görüşleri alınarak, engellilerin seyahat imkanlarını kısıtlayan unsurları ise şu şekilde sıralanmaktadır: (1) tesis kalitesi, (2) çevresel koşullar, (3) personel yetiştirilmesi, (4) resmi ve resmi olmayan organizasyonların ilgisi ve (5) otel mimarisi.

Türkiye’de ve Dünyada Engelli Turizmi İle İlgili Düzenlemeler

Boş vakitlerini değerlendirmek amacıyla turizm faaliyetlerine katılma isteğinde olan engellilerin bu isteklerini gerçekleştirilmesinde veya ertelemesinde karşılaştıkları fiziksel engeller etkili olmaktadır (Yaylı ve Öztürk, 2006: 89). Bu durumun ortadan kaldırılarak engellilerin turizm faaliyetlerine katılımının sağlanması için ulaşımın engelsiz hale getirilmesi, banyo ve tuvalet, katlanabilir yataklar, uygun asansörlerin engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesine yönelik düzenlemeleri zorunlu hale getirmektedir. Birçok ülke çeşitli yasal düzenlemeler ile turizm pastasından aldıkları payı arttırmak ve engelli turizmini daha da geliştirebilmek çabasına girmişlerdir.

Türkiye, engelli insanların topluma kazandırılması, onların karşılaştıkları fiziksel, ekonomik ve sosyal problemlerin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak ulusal anlamda yapılan yasal düzenlemelerin yanı sıra uluslararası yasal düzenlemelere de imza atmıştır. 80 ülkenin taraf olduğu ve Türkiye'nin de imzaladığı Birleşmiş Milletlerin "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme"nin "Seyahat Özgürlüğü ve Uyrukluluk" başlıklı 18. maddesi "Taraf devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seyahat ve yerleşim yerini seçme özgürlüğüne ve uyrukluluk hakkına sahip olduğunu kabul eder" denilmektedir.

03.12.2008 tarih ve 5825 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan bu sözleşme ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararı 17.07.2009 tarihli ve 27288 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>). Ulusal anlamda engellilere yönelik olan yasal düzenlemelerin en önemlilerinden birisi 01.07.2005 tarihli ve 5378 sayılı "Engelliler Hakkında Kanun"dur. Bu kanunun 4. maddesinin "d" bendinde, "*Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri, topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır.*" ifadesi yer almaktadır. Aynı kanunun "*Erişilebilirlik*" başlıklı 7. maddesinde ise, "*Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır*" ifadesi kullanılmaktadır (Olca vd., 2014: 135). Türkiye’de engellilerin turizm faaliyetlerine katılımının daha kolay hale getirilebilmesi ile ilgili olarak 12.03.1982 tarihli "Turizm Teşvik Yasası" uyarınca 21.06.2005 tarihinde Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan "Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik" in "Asli konaklama tesislerin genel nitelikleri" başlıklı 18. maddenin "c" bendinde bedensel engelliler için yapılmış olan düzenlemeler şu şekildedir: "*Toplam kapasitesi seksen oda ve üzerinde olan oteller ile tatil köylerinde en az bir oda olmak üzere toplam oda kapasitesinin % 1'i oranında odada, ayrıca tesis girişi, genel tuvaletler ile en az bir adet yeme-içme ünitesinde, mola noktaları, temalı parklar ile eğlence merkezlerinde ise*

kendi türlerinin asgari niteliklerinde belirtilen şekilde bedensel engellilerin kullanımına uygun düzenlemeler yapılır⁸.”

26.06.2011 tarihli 27976 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğinin “Bedensel engelliler düzenlemelerine ilişkin esaslar” başlıklı 20. maddesinde ise turizm tesislerinde engellilerin kullanımına yönelik olarak tesis bahçe ve girişi, genel tuvaletler, yatak odaları, yeme-içme üniteleri gibi başlıklar ile ilgili düzenlemelere detaylı bir biçimde yer verilmiştir⁹.

Amerika’da engellilere yönelik yasal düzenlemeler ilgili eyalet sınırları içinde geçerli olan Eyalet yasaları ve tüm ülkede geçerli olan Federal Yasalar’ dan oluşmaktadır. Amerikan hukukuna göre engellilere yönelik yasalar şunlardır; Individuals With Disabilities Education Act – IDEA (Engelli Bireyler Eğitim Yasası), Rehabilitation Act of 1973 – RA (1973 Rehabilitasyon Yasası), Americans With Disabilities Act of 1990 – ADA (1990 Engelli Amerikalılar Yasası), Fair Housing Amendments Act – FHAA (Uygun Yerleşim Islah Yasası), Telecommunications Act of 1996 (Telekomünikasyonlar Kanunu), Supplemental Security Income – SSI (Ek Güvenlik Geliri), - Medicaid (Tıbbi yardım), Social Security Disability Insurance – SSDI (Sosyal Güvenlik Engellilik Sigortası), Medicare (Tıbbi bakım) yer almaktadır (Çakmak, 2008: 52). Engelli Amerikalılar Yasası’na (The American With Disabilities Act) göre, konaklama işletmelerinde kapasitesi 25 odaya kadar olan tesislerde en az 1 odanın, 76 ile 100 oda arası tesislerde en az 4 odada, kapasitesi 500 ile 1000 oda arasındaki tesislerde ise toplam oda sayısının % 2’si oranında engellilere yönelik olması gerektiğinin yanı sıra tesis girişlerinde, otoparklarda, odalarda, yapılması gereken düzenlemeleri de detaylı bir biçimde yer almaktadır (Zengin ve Eryılmaz, 2013: 57).

Avrupa’da erişilebilir turizmin gerçekleştirilmesi ve yaygınlaşması amacıyla altı Avrupa Birliği devletinden dokuz sponsor desteği ile Ocak 2006 yılında kurulan ENAT (European Network For Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) ve Avrupa turizm merkezleri, ürün ve hizmetlerini tüm ziyaretçiler için erişilebilir duruma getirmek ve erişilebilir turizmi dünya genelinde teşvik etme misyonuyla faaliyet gösteren ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen kâr amacı gütmeyen uluslararası bir dernektir¹⁰. Avrupa’da, erişilebilir turizm konusunda yasal çalışmalara ve ENAT’ın öncülüğünde alınan kararların uygulanmasına önem verilmektedir. Erişilebilir turizm alanında Avrupa genelinde etkili olan ENAT’ın 2007 yılında yayınladığı “Avrupa’da Ulaşılabilir Turizm İçin İmkân ve Hizmetler” başlıklı raporda engellilere yönelik olarak bina ve çevresi ile ilgili olması gereken düzenlemelerden bahsederken erişilebilir tesisler için Dış Alanların Düzenlemesi, İç Ulaşım Yollarının Düzenlemesi, Yeme-İçme Ünitelerinin Düzenlemesi, Tuvalet ve Banyoların Düzenlemesi, Yatak Odalarının Düzenlemesi, Genel Alanların Düzenlemesi, Tasarım Özellikleri gibi başlıklardan oluşan “Fiziksel Erişilebilirlik Kontrol Listesi”ne yer vermiştir (Olçay, Giritlioğlu ve Parlak, 2014: 132).

⁸ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050621-11.htm>

⁹ <http://www.ktbayatirimisletmeler.gov.tr/Eklenti/642,tebligpdf.pdf?0>

¹⁰ http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.who_we_are

Engelli Turizminin Ekonomik Boyutu

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya nüfusunun %15'i yani yaklaşık 1 milyar kişi fiziksel, zihinsel duyuşsal engelli olarak yaşamlarını devam ettirmektedirler. Bu sayı ise özellikle sanayileşmiş ülkelerde yaşlanmanın da beraberinde getirdiği sağlık sorunlarıyla birlikte artacağı belirtilmektedir (Sluimer, 2015: 7). Dünya'da 650 milyon engelli turizm faaliyetlerine katılmak suretiyle seyahat etmektedir (Popiel, 2014: 55) ve engelli turizmi kapsamında oluşan pazarın büyüklüğü ise 117 milyar dolardır. Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı raporda, 2020 yılında turizm faaliyetlerine katılan engellilerin sayılarının daha da artacağı ve buna bağılı olarak engelli turizm pazarının genel turizm pazarı içindeki payının %25 olacağı öngörülmektedir (European Commission, 2013: 2). Bu durumu dikkate alan ülkeler, ulusal kalkınma stratejilerinin ve ekonomik büyümenin önemli bir aktörü olan turizmi daha da geliştirme çabası içine girmişlerdir. Engelli turizmde başarının anahtarı bir turistik seyahatin temel bileşenlerini oluşturan bilgiye erişme, yerel ulaşım, konaklama, seyirci ya da katılımcı olarak kültürel ya da sportif bir aktiviteye katılımını kolaylaştıran altyapının mevcudiyetine bağılıdır. Dolayısıyla engellilerin, çocukların ve yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz altyapısı olan birçok turistik destinasyon bu büyük pazarın dışında kalmaktadır. Çünkü çevre düzenlemeleri, ulaşım ve diğler birçok hizmet özellikle hareket ve bilgiye ulaşma ile ilgili sorun yaşayan engellilerin diğler insanlar gibi özgür bir biçimde seyahat edebilme zevkini yaşamalarının imkânsız kılmaktadır (WTO, 2013: 2).

Amerika Salgın Koruma ve Önleme Merkezleri'nin (Centers of Disease Control and Prevention) 30 Temmuz 2015 verilerine göre Amerika'da 53 milyon kişi engelli olarak yaşamını sürdürmektedir¹¹. 2000 yılında Chicago'da kurulmuş olan ve engellilerin turizm faaliyetlerine katılımlarının önündeki engellerin kaldırılarak turizm faaliyetlerine katılımlarının artırılmasını kendisine misyon edinmiş olan Açık Kapı Organizasyonu'nun (Open Door Organization-ODO) 2002 yılında yapmış olduğı pazar araştırmasında Amerika'da turizm faaliyetlerine katılan engelli yetişkinlerin sadece kendileri için harcadıkları miktar 13.6 milyar dolar iken bu rakam 2015 yılında 17.3 milyar dolara yükselmiştir. Engellilerin bir veya daha fazla yetişkin refakatçi ile birlikte turizm faaliyetlerine katıldıkları dikkate alındığında bu rakam ikiye katlanarak 34.6 milyar dolara ulaşmaktadır. Açık Kapı Organizasyonu'nun aynı çalışmasında iş veya eğlenme amaçlı turizm aktivitelerine katılan engelli yetişkin sayısının 26 milyon ve yapılan tur sayısının ise 76 milyon olduğı belirtilmiştir¹². Avrupa Birliğı İstatistik Kurumu'nun (EUROSTAT) 2011 yılında yayınladığı verilerden derlenen Tablo-1'e göre Avrupa Birliğı üyesi ülkelerdeki engelli sayısı 76.609.704 kişidir.

¹¹ <http://www.cdc.gov/media/releases/2015/p0730-us-disability.html>

¹² <http://opendoorsnfp.org/market-studies/2015-market-study>

Tablo 1. Avrupa Birliği Üye Ülkeleri Toplam Nüfusları, Engellilerin Nüfusa Oranları ve Engelli Sayıları

Ülke	Nüfus	Engelli Oranı (%)	Engelli Sayısı
İngiltere	62,008,048	27.2	16,866,189
Fransa	64,716,310	24.6	15,920,212
Almanya	81,802,257	11.2	9,161,852
Polonya	38,167,329	11.7	4,465,577
Hollanda	16,574,989	25.4	4,210,047
İspanya	45,989,016	8.7	4,001,044
İtalya	60,340,328	6.6	3,982,461
Çek Cumhuriyeti	10,506,813	20.2	2,090,855
Portekiz	10,637,713	19.9	2,116,904
Belçika	10,839,905	18.4	1,994,542
İsveç	9,340,682	19.9	1,858,795
Finlandiya	5,351,427	32.2	1,723,159
Romanya	21,462,186	5.8	1,244,806
Yunanistan	11,305,118	10.3	1,164,427
Macaristan	10,014,324	11.4	1,141,632
Danimarka	5,534,738	19.9	1,101,412
Avusturya	8,375,290	12.8	1,072,037
İrlanda	4,467,854	11	491,463
Slovakya	5,524,825	8.2	453,035
Slovenya	2,046,976	19.5	399,160
Estonya	1,340,127	23.7	317,610
Litvanya	3,329,039	8.4	279,639
Bulgaristan	7,563,710	3.3	249,602
Letonya	2,248,374	5	112,418
Kıbrıs Rum Kesimi	803,147	12.2	97,983
Lüksemburg	502,066	11.7	58,741
Malta	412,970	8.5	35,102

Kaynak:(Zengin ve Eryılmaz, 2013: 54)

Avrupa’da 22 milyon engelli g n birlilik turizm faaliyetlerine katılırken, 15 milyon engelli kendi ülkesi sınırları içinde, 8 milyon engelli ise yılda en az bir defa kendi ülke sınırları dışına seyahat etmek suretiyle turizm faaliyetlerine katılmaktadırlar. Engelliler ile birlikte refakatçi olarak en az bir kişinin daha söz konusu turizm aktivitelerine katıldığı dikkate alındığında engelliler Avrupa’da 35 milyon seyahat ve 630 milyon geceleme üretmektedir (Zengin ve Eryılmaz, 2013: 56) ve Avrupa Komisyonu’nun 2014 yılında yayınladığı rapora göre 2012 yılında engelli turizm pazarının büyüklüğü 150 milyar Euro’dur. Engelli turizminin geliŐtirilmesine yönelik olarak yapılan hukuki ve altyapı düzenlemelerinden sonra Avrupa’da engelli turizm pazarının büyüklüğü 2014 yılında 786 milyar euro olmuŐtur (European Comission, 2014:26). İngiltere’de Surrey  niversitesi tarafından 2005 yılında Avrupa’da Erişilebilir Turizm (One-Stop-Shop Accessible Tourism in Europe- OSSATE) alanında yapılan araŐtırmaya göre, Avrupa’da 46 milyona yakın fiziksel ve/veya zihinsel sorunu bulunan engellilerin yanı sıra hareket zorluğu yaşayan hamile kadınlar ve 65 yaş üstü nüfus dikkate alındığında toplam 130 milyon engelli yaŐamaktadır. AraŐtırmaya göre söz konusu engelli nüfusun %70’i turizm faaliyetlerine katılma amaçlı seyahat etmektedirler. Seyahat eden engellilerin genellikle bir veya birkaç refakatçi ile birlikte seyahat ettikleri dikkate alındığında Avrupa’da yaklaşık 130 milyon kişi engelli turizm kapsamında seyahat etmekte ve yapılan turizm harcamaları ise 80 milyar Euro’yu aŐmaktadır (Buhalis, vd., 2005: 7, 79).

Türkiye’de, engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29 olup yaklaşık 8 milyon kişidir. Ülkemizdeki ortopedik (%1,25), görme (%0,60), işitme (%0,37), dil ve konuşma (%0,38) ile zihinsel özürhüleri (%0,48) sayısı 1.8 milyon kişi yani %2.58 oranındadır. Bu oranın ise %3.05’i erkek, %2,12’si ise kadınlardan oluşmaktadır. Süreğen hastalığı olanların oranı ise 6,6 milyon kişi yani %9,70 oranındadır ve bu oranın %8,05’i erkek ve %11,33’ü kadınlardan oluşmaktadır (TÜİK). Engellilerin turizm faaliyetlerine katılım oranlarının, onlara yönelik uygulama ve düzenlemelerin yeterliliği ile doğru orantılıdır. Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olan turizm sektöründe ulaşım ve konaklamanın (Ülkemizde kapasitesi 80 oda ve üzeri olan tesislerde en az 1 oda olmak üzere toplam kapasitenin % 1’i oranındaki odada düzenleme yapmak zorunludur ve Türkiye genelinde işletme belgeli konaklama tesislerinde 1176 adet engellilere özel oda bulunmaktadır) yanı sıra destinasyona ait olanaklar konusunda engellilere yönelik düzenleme ve uygulamaların yeterli olmaması ve ihtiyaçları tam anlamıyla karşılayamaması Türkiye’de engellileri turizm faaliyetlerine katılımlarının düşük olmasının ardında yatan temel nedenlerden birisidir (Doğru, vd., 2014: 34) .

SONUÇ

Engellilik, bazen doğuştan bazen de sonradan ortaya çıkan sebeplerle insan yaşamını olumsuz etkilemekte, bireyin toplumdan dışlanmasına, iş ve sosyal hayatının zarar görmesine yol açan bir sorundur. Ancak toplumların gelişmesi ve dönüşmesiyle birlikte engellilere bakış açısı da değişmiş ve engelli bireylerin en az engelsiz bireyler kadar toplum ve iş hayatında yer alması temel insan hakları çerçevesinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede yasal düzenlemeler yapılmış ve iş kanunlarında engelli bireylere yönelik istihdam zorunlulukları getirilmiştir. Sanayi devrimine kadar çok yüksek olmayan engelli sayısı, hem nüfusa hem de artan iş yaşamına bağlı olarak hızlı şekilde artmış ve günümüz itibarıyla engelli sayısı 1 milyar’ın üzerine çıkmıştır. Dünya geliri 1,25 trilyon dolara ulaşan ve dünya ekonomisinin neredeyse %10’luk kısmını gerçekleştiren, tek başına tüm dünya nüfusu içinde 284 milyon kişiye istihdam sağlayan ve büyüme hızı son 10 yıldır sürekli dünya ekonomisi büyüme hızının üzerinde bulunan turizm sektörü için de önemli bir Pazar durumuna gelen engelli turizmi pazarı 2012’de 150 milyar Euro düzeyine ulaşmış bulunmaktadır. Bu rakamla 2016 yılı toplam turizm geliri 34 milyar dolar olan Türkiye için engelli turizmi önemli bir pazar durumuna gelmektedir. Ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar engelli turizmine yönelik saha araştırmaları yapmakta ve engelli turizmine yönelik sorun ve çözüm önerileri geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu sayede ülkeler potansiyeli oldukça yüksek olan engelli turizminden aldıkları payı arttırmayı hedeflemektedirler. Engelli bireylerin turistik amaçlı seyahat düzeyinin en yüksek olduğu bölge Avrupa iken onu ABD izlemektedir. Ancak engelli turizmi pazarına yönelik çalışmaların en çok yapıldığı ülkeler Polonya ve Romanya olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan engelli bireylere, ailelerine ve konaklama tesislerine yapılan saha çalışmalarında ortaya çıkan ortak sonuçlar şu şekilde sıralanabilir;

- Engelli turizmi pazarında en çok seyahat eden engelli grubu işitme engelleridir.
- Engel şiddeti hafifledikçe engelli bireylerin tatil süreleri uzamaktadır.
- Engelli bireyler yüksek oranda öncelikle yurtiçi turları tercih etmektedirler.
- Engelli turizmi faaliyetine katılan bireyler rehber eşliğinde gezmeyi daha çok tercih etmektedirler.

- Engelli bireylerin sorunlarla karşılaşma düzeylerinin en yüksek olduğu aşama turistik yerlerin gezilmesi esnasındaki aşamadır.
- Engelli bireyler seyahat için sırasıyla yaz, sonbahar, ilkbahar ve kış mevsimlerini tercih etmektedirler.
- Engelli turizm pazarının en büyük kısmını oluşturan işitme engelli bireyler, turizm ile ilgili bilgileri en çok internet sitelerinden almaktadırlar.
- Konaklama tesislerinin engelli turizmüne uygun olmaması ve bu uygulamanın maliyetli olması sebebiyle engelli turizmde konaklama süresi düşük olmaktadır.
- Özellikle Türkiye’de konaklama tesisleri engelli turizmi konusunda yeterli farkındalık düzeyinde değildir ve engelli bireyler için uygun hale getirilmiş oda sayısı yasal sınırdadır (%1).

Yukarıda ifade edilen sorunların ortadan kaldırılması için Türkiye turizm sektörü de gerekli çalışmaları yapmalıdır. Özellikle engellilerin kullanımına yönelik sağlık hizmetlerine ulaşımın kolaylaştırılması bu çalışmaların başında gelmektedir. Ayrıca destinasyonlarda engellilerin hareket kabiliyetini arttıracak ve kolaylaştıracak tedbirlerin özellikle yaya ulaşımı noktasında alınması gerekmektedir. Türkiye’nin engelli turizm potansiyeline yönelik tanıtım çalışmalarında destinasyonlarda alınan engellilere yönelik tedbirler hakkında tanıtım faaliyetinde bulunmalıdır. Türkiye, engelli turizminin teşvik edilmesine yönelik teşvik tedbirleri almalı, özellikle engellilere yönelik olarak konaklama ve ulaşım yatırımlarında vergi indirim ve sübvansiyon uygulamaları ile engelli turizminin gelişmesine destek vermelidir. Bu sorunların çözülmesi ve devlet öncülüğünde başlatılacak engelli turizmi pazarına yönelik teşvik tedbirlerinin alınması sayesinde hem iç hem de dış engelli turizmüne yönelik hareketlilik artacak ve bu sayede özel sektörün konuya olan ilgisi de artacaktır. Böylece konaklama ve ulaşım sektörleri engellilere yönelik yatırımları kanuni bir zorunluluk sebebiyle değil kar getiren bir yatırım olarak gördükleri için arttıracaklardır. Bu sayede Türkiye de mevcut turizm türleri arasında sayılmayan fakat dünyada önemli bir ekonomik düzeye sahip olan engelli turizm türünden pay alabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Z. ve Sönmez, N.(2015). Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 26(1): 97 – 113.
- Ayyıldız, T., Atay H. ve Yazıcı, A. (2014). Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*.1(2): 54-100.
- Bergier, B., Bergier, J., & Kubinska, Z. (2010). Environmental Determinants of Participation in Tourism and Recreation of People with Varying Degrees of Disability. *Journal of Toxicology and Environmental Health*(73), 1134-1140. doi:10.1080/15287394.2010.491042
- Bratucu, G., Chitu, I. B., Dınca, G., & Ştefen, M. (2016). Opinions of tourists regarding the accessibility for people with disabilities in the area of Braşov Country. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov*, 9(58), 73-82.

- Buhalis, D., Eichhorn, V., Michopoulou, E., and Miller, G. (2005). Accessibility market and stakeholder analysis. One Stop Shop for Accessible Tourism in Europe (OSSATE). University of Surrey.
- Burnett, J. J. and Baker, H. B. (2001). Assessing the Travel Related Behaviors of the Mobility Disabled Consumer. *Journal of Travel Research*. 40(1): 4-11.
- Çakmak, N. M. (2008). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Engelli Tanımı Hakkında Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 57(2): 63-114.
- Centers of Disease Control and Prevention. (30. July 2015). Disability Impacts All of US. <http://www.cdc.gov/media/releases/2015/p0730-us-disability.html>, (30.10.2016).
- Çizel, B. Sönmez, N. ve Akıncı, Z. (2012). BAKAP: Antalya'da Engelli Turizmin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme, Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Crawford, D. and Godbey, G. (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences*. 9(2): 119-127.
- Darcy, S. and Dickson, J. T. (2009). A whole-of-life approach to tourism: the case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 16(1): 32-44.
- Demir M. (2011), İş Yaşamında Ayrımcılık: Turizm Sektörü Örneği, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, ss. 760-784.
- Doğru, H., Kaygalak, S., Çavdarlı, M. C. ve Bahçeci, V. (2014). Engelli bireylerin Turizm Hizmetlerine Yönelik E-Şikâyetleri. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*. (2): 33-47.
- Dünya Engelliler Vakfı. (2010). Engelsiz Şehir Tasarım Raporu. <http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/Engelsiz-Sehir-Tasarim-Raporu/>, (7.11.2016).
- Dünya Sağlık Örgütü. (2011). Dünya Engellilik Raporu, www.who.int, (7.11.2016).
- WTO. (2013). Recommendations on Accessible Tourism. UNWTO, Madrid.
- ENAT. (2011). Let's Make Europe a Tourism Destination for All. <http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.forums.1201>, (13.11.2016)
- ENAT. (2016). Who we are. http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.who_we_are, (02.01.2017).
- Environmental Determinants of Participation in Tourism and Recreation of People with Varying Degrees of Disability 2010 *Journal of Toxicology and Environmental Health* 731134-1140
- European Commission. (2013). Accessible Tourism in Europe: European Day of Persons With Disabilities and European Tourism Day. 3-4 December, Brussels.
- European Commission. (2014). Economic Impact and Travel Patterns of Accessible Tourism in Europe-Final Report. European Commission – DG Enterprise and Industry.
- Figueiredo, E., Eusébio, C. and Kastenholz, E. (2012). How diverse are tourists with disabilities? a pilot study on accessible leisure tourism experiences in Portugal. *International Journal of Tourism Research*, 14(6): 531-550.

- Genç Y., Çat G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt/Volume: 8, Sayı/Number:1, ss. 363-393.
- Huh, C., & Singh, A. J. (2007). Families travelling with a disabled member: Analysing the potential of an emerging niche market segment. *Tourism and Hospitality Research* , 7 (3/4), 212-229.
- Karataş, K. ve Çiftçi, E. G.(2010).Türkiye’de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(13): 147-153.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (26.06.2011).Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2011/1). <http://www.ktbuyatirimisletmeler.gov.tr/Eklenti/642,tebligpdf.pdf?0>, (31.12.2016)
- Mihaela, B. C. (2012). Tourism Industry In Romania and The Needs of People With Disabilities. *Economic Science Series* , 21 (1), 481-486.
- Olçay, A., Giritlioğlu, İ. ve Parlak, Ö. (2014). ENAT (European Network For Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) İle Türkiye’nin Erişilebilir Turizme Yönelik Otel İşletmelerini Kapsayan Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*. 1(2): 127-144
- Open Door Organization. (31.08.2015). 2015 Market Study. <http://opendoorsnfp.org/market-studies/2015-market-study/>, (30.10.2016).
- Organization, W. H. (2016, Aralık). WHO. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en/> adresinden alınmıştır
- Organization, W. T. (2013). Recommendations on Accessible Tourism. Madrid: World Tourism Organization.
- Öztürk, M. (2011). MÜSİAD Cep Kitapları: Türkiye’de Engelli Gerçeği. İstanbul: Ajansvista Matbaacılık.
- Öztürk M. (2011), Türkiye’de Engelli Gerçeği, MÜSİAD Yay., İstanbul.
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617>
- Pehlivan B. (2012), Konaklama Yapılarının Engellilere Yönelik Oda Düzenlemelerinin İrdelenmesi, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, ss. 27-35.
- Popiel, M. (2014). PavingTheWayToAccessibleTourism On TheExample OfKrakow.EuropeanJournal of Tourism, HospitalityandRecreation. (Special Issue): 55-71
- Ray, N. M. andRyder, M. E. (2003). Eibilities” tourism: an exploratorydiscussion of thetravelneedsandmotivations of themobility-disabled. *Tourism Management*. 24(1): 57-72.
- Resmi Gazete. (2005). Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik,<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050621-11.htm>, (31.12.2016).
- Resmi Gazete. (2009).Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>, (01.01.2017)

- Richards, V., Pritchard, A. and Morgan, N. (2010). (Re) Envisioning tourism and visual impairment. *Annals of Tourism Research*. 37(4): 1097-1116.
- Smith, M. L., Amorim, É. and Umbelino, J. (2014). Accessible tourism and disability service information provided on leading airline websites: A content analysis. *International Journal For Responsible Tourism*. 2(4): 7-23.
- Sluimer, N. (2015). Active holiday-making with a disability: Experiences of A Medically-Supported Sailing Holiday. Bachelor Degree Program of Science Tourism. NHTV Breda University of Applied Sciences, Netherlands.
- Subaşıoğlu F. (2008). Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri'nin "Engellilik Farkındalığı" Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Dünyası Dergisi*, 9(2), ss.399-430.
- Tozlu E., Mercan O., Atay L. (2012) , Çanakkale'nin Engelli Turizmine İlişkin Durumunun Belirlenmesine ve Planlanmasına Yönelik Bir Çalışma, *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, ss.1-16.
- TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017 (Erişim 13.02.2017)
- TÜİK. (2002). Türkiye Özürlüler Araştırması. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=14, (31.10.2016).
- TÜİK. (2008). Engelli İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, (7.11.2006).
- TURSAB. (200). Dünya'da ve Türkiye'de Engelsiz Turizm Pazarı. http://www.tursab.org.tr/tr/engelsiz-turizm/dunyada-ve-turkiyede-engelsiz-turizm-pazarı_487.html, (11.06.2017).
- Yaylı, A. ve Öztürk, Y. (2006). Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Bedensel Engelliler Pazarına Bakış Açılı Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 17(1): 87-97
- Zengin, B. Ve Eryılmaz, B. (2013). Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. 6(11): 51-74.
- Zajadacz, A. (2014). Sources of tourist information used by Deaf people. Case study: the Polish Deaf community. *Current Issues in Tourism* , 17 (5), 434-454.
- Zbikowski, J., Kuzmicki, M., Dabrowski, D., & Soroka, A. (2011). Vocational Activity As A Determinant of Participation in Tourism of Disabled People From the Area of Eastern Poland. *Oeconomia* , 10 (2), 121-129.

Extensive Summary

Evaluation of Accessible Tourism Market in the World and Turkey

Harbouring an income of around 1.25 billion USD, a traffic of 1.2 billion tourists and an employment volume of 284 million people, tourism industry continues to be an attractive option for every investor country. Scoring a growth rate of above 4% over the 2005-2016 period, consistently outperforming the global average, the industry opens up new marketplaces to speed up its progress. One of them is accessible tourism. Disability dates back to the very first day of man's existence and has increasingly been growing since then. While one of the key factors underlying this increase is the population growth, the other is post-industrial revolution era feeding acquired disabilities. However, disabled people are no different than others in terms of freedom to travel. Accessible tourism here is meant to refer to tourism activities and travels involving people with disabilities. Accessible tourism is one of the most promising sectors. Today, number of disabled people living in the world has exceeded 1 billion. And in Turkey, this is above 8 million. However, as this market demands additional investment and expenditures especially for transport and accommodation means, tourism investors stay aloof and tend to limit their investment level to 1% of total room number, the applicable legal limit in Turkey.

Studies on accessible tourism reveal that approximately 15% of world population, namely more than 1 billion people, have disabilities at varying levels according to 2005 data. This is 4 million 882 thousand 841 people for Turkey, accounting for 3.8% of the overall country population (190 million), and citizens at the age of 15 years and above have significant disabilities. In addition, disability rate in the country constantly rises day by day due to ageing and chronic health conditions. These figures mark the great potential for the market both in Turkey and the world.

Today, 650 million disabled people around the world travel through dedicated tourism services, yielding a market size of 117 billion USD. The report issued by the European Commission anticipates growing involvement of the disabled in tourism activities by 2020, amplifying the market's share within the overall industry to 25%. In recognition of this fact, countries have made efforts to further enhance tourism as the major driver of their national development strategies and economic growth. The key to success of this market lies in the core components of a touristic travel, namely access to information, local transport, accommodation, and availability of an infrastructure facilitating broad involvement, both as spectator or attendant, in cultural or sports events. Therefore, many tourist destinations with a poor infrastructure in meeting the demands of children and the elderly have inferior competitive strength. Because, environmental plans, transport and many other services make it impossible, particularly for people with disabilities, who have troubles in moving and accessing to information, to freely travel, like ordinary people.

While 22 million people with disabilities participate in daily tourist activities in Europe, 15 million people with disabilities travel locally while 8 million travel abroad at least once a year, as a part of their touristic experience. Taking into account the fact that each disabled person is accompanied by a companion during his/her touristic

experience, disabled people produce a travel and accommodation turnover of 35 million and 650 million Euro respectively in Europe, contributing to the overall market size of 150 billion Euro in 2012 according to the 2014 EC report. After legal and infrastructural regulations aimed at flourishing accessible tourism, European market size grew as high as € 786 billion in 2014. According to the Accessible Tourism in Europe Survey by the University of Surrey, UK in 2005, a total of 130 million people with disabilities live in Europe, including around 46 million physically and/or mentally handicapped people as well as pregnant women with limited mobility and the 65+ age population. The survey suggests that 70% of the disabled population travel for tourism activities. Considering that people with disabilities are generally accompanied by one or several companions during their travel, the market sees around 130 million people travelling, yielding a touristic input of more than 80 billion Euro.

While the share of Turkey in the global tourism market was around 34 billion dollars in 2016, the global market size of accessible tourism had reached as high as 150 billion Euro just in 2012. The fact that around 70% of people with disabilities just in Europe travel heralds a potential constant growth for this market. Like every country aspired to boost its tourism income, Turkey has to comprehend the accessible tourism market and enlarge its market investments for a greater share.

This study primarily explores the concept of accessible tourism and presents an overview of disability statistics for Turkey and the world. Then, the study discusses the concept of accessible tourism, a novel market in tourism industry, and presents a framework of economic and legal dimensions of the market. Finally, the study assesses the accessible tourism market for Turkey based on available studies in the literature.